

Розділ VII Злочини проти власності

§ 1. Поняття і види злочинів проти власності

Родовим об'єктом злочинів проти власності є суспільні відносини власності, що охороняються кримінальним законом, як частина економічних відносин, як основа економічної системи держави. Юридичним вираженням відносин власності є право власності, яке відповідно до статей 316, 317 ЦК України є правом власника на володіння, користування та розпорядження своїм майном за своєю волею незалежно від волі інших осіб.

На підставі статей 324-327 ЦК суб'єктами права власності виступають народ України, фізичні та юридичні особи, держава, територіальні громади.

Стаття 13 Конституції України проголошує рівність усіх суб'єктів права власності перед законом і забезпечення захисту їх прав державою. Тому кримінальне законодавство також охороняє права всіх суб'єктів власності.

Небезпечність злочинів проти власності, важливість її охорони кримінально-правовими засобами визначається тим, що вона є най-важливішою соціальною цінністю: нормальне функціонування відносин власності забезпечує стабільність всієї економічної системи, підвищення рівня добробуту народу.

Особливе значення для цих злочинів має їх предмет. Ним є приватне, державне та комунальне майно, яке має певні обов'язкові ознаки: 1) юридична — право на майно належить певному власнику або особі, якій воно на законній підставі ввірено, знаходиться у її віданні чи під її охороною: для винного майно є чужим; 2) економічна — майно має становити матеріальну цінність, мати певну вартість. Іноді цю ознаку

називають соціальною, оскільки вона означає, що у майно вкладена праця людини. Цінність, вартість майна саме і вимірюється цією працею; 3) фізична — це предмети, речі, які можна вилучити, привласнити, спожити, пошкодити, знищити тощо.

Предметом злочинів проти власності можуть бути також гроші, цінні папери, документи, які є еквівалентом вартості.

Не є предметами злочинів проти власності такі, що перебувають у природному стані: ліс на корені, риба та інші водяні тварини в при-родних водоймах, звірі у лісі тощо. Їх незаконне знищення, пошко-дження, вилов належать до злочинів проти довкілля (статті 246, 248 і 249 КК). Але ці предмети стають предметом злочинів проти власнос-ті, якщо вони вже вилучені з природного стану працею людини або вирощуються людиною в спеціальних розплідниках, ставках тощо.

Не є предметами злочинів проти власності вогнепальна зброя, бойові припаси, вибухові речовини, радіоактивні матеріали (статті 262, 263, 265 КК); наркотичні засоби, психотропні речовини, їх аналоги та прекурсори (ст. 312 та ін.); військове майно (статті 410, 411 КК та ін.). які внаслідок своїх особливих (небезпечних) властивостей віднесені до предметів злочинів проти громадської безпеки, здоров'я людей.

Не є предметами злочинів проти власності об'єкти інтелектуальної та промислової власності (статті 176, 177 КК).

Крім майна у деяких злочинах проти власності предметом можуть бути право на майно, а також дії майнового характеру. Це такі злочини, як вимагання (ст. 189 КК) та шахрайство (ст. 190 КК).

Специфіка об'єкта і предмета злочинів проти власності визначає і загальні об'єктивні та суб'єктивні ознаки цих злочинів.

З об'єктивної сторони переважна більшість з них визначені законо-давцем як злочини з матеріальним складом: їх обов'язковою ознакою є спричинення суспільно небезпечних

наслідків у вигляді матеріальної шкоди в певному розмірі відносинам власності. Тому закінченими вони є з моменту настання цієї шкоди. Однак для закінчення таких злочинів, як розбій, вимагання, погроза знищення майна, не потрібно фактично-го настання шкоди (це так звані усічені склади злочинів).

Із суб'єктивної сторони більшість злочинів проти власності характеризуються прямим умислом, при якому особа усвідомлює, що по-сягає на чужу власність, на яку вона не має права, передбачає спричинення матеріальної шкоди і прагне цього, одночасно бажаючи власно-го незаконного збагачення. Певні особливості суб'єктивної сторони мають злочини, передбачені статтями 194, 196, 197 КК, про що буде сказано далі при аналізі цих злочинів.

За рядом загальних ознак, що характеризують злочини проти власності, вони істотно розрізняються між собою за характером діяння, способом їх вчинення, мотивами та метою. Саме це дає можливість класифікувати їх на різні групи, побудувати їх систему. Так, за наявності як обов'язкових ознак корисливих мотиву та мети злочини проти власності поділяються на: корисливі і некорисливі. Корисливі злочини, у свою чергу, за характером діяння, за способом їх вчинення можуть бути поділені на злочини: пов'язані з незаконним обертанням чужого майна на користь винного або інших осіб і не пов'язані з таким обертанням.

---

§ 2. Корисливі злочини, пов'язані з незаконним обертанням чужого майна на користь винного або інших осіб

Загальними ознаками, що об'єднують різні злочини цієї групи, є: 1) незаконне, безоплатне обертання чужого майна на користь винного або інших осіб; 2) корисливий мотив та мета — прагнення, спонукання до незаконного збагачення за рахунок чужого майна.

Обертання як обов'язкова ознака об'єктивної сторони злочинів цієї групи передбачає активну поведінку (дію) — вилучення чужого майна з володіння, розпорядження, користування власника або особи, якій воно ввірене на законній підставі, на користь винного або інших осіб і збагачення його або інших осіб за рахунок цього майна.

Обертання має бути незаконним. Це означає, що суб'єкт не має права на це майно, оскільки воно для нього є чужим. Обертання майна має бути безоплатним, тобто воно не повертається, не оплачується, не відшкодовується власнику еквівалент його вартості.

З об'єктивної сторони більшість злочинів, пов'язаних з незаконним безоплатним обертанням чужого майна на користь винного або інших осіб, належать до злочинів з матеріальним складом: крім діяння необхідною ознакою їх об'єктивної сторони є наслідки — матеріальна шкода: власник позбавляється майна, можливості володіти, користуватися, розпоряджатися ним за своєю волею. Тому закінченими ці злочини визнаються з моменту фактичного заподіяння матеріальної шкоди у певному розмірі. Особливості в цьому питанні є в складах розбою і вимагання, про що буде зазначено при аналізі цих злочинів.

Суб'єктивна сторона всіх цих злочинів характеризується прямим умислом, корисливими мотивом і метою: особа усвідомлює, що вона посягає на чужу власність, не маючи права на неї, передбачає завдання матеріальної шкоди власнику і бажає настання цього наслідку, маючи на меті незаконне збагачення.

Мотив корисливий — прагнення одержати матеріальну вигоду для себе або інших осіб, спонукання до незаконного збагачення за рахунок чужого майна.

Суб'єкт корисливих злочинів — крадіжки, грабежу, розбою, вимагання — будь-яка особа, яка досягла 14-річного віку. В інших злочинах — особа, яка досягла 16-річного віку. У разі привласнення, розтрати майна або заволодіння ним шляхом зловживання

службовим становищем суб'єкт спеціальний — особа, якій майно ввірено чи перебуває в її віданні, або службова особа, яка заволодіває чужим майном шляхом зловживання службовим становищем.

Поряд з цими загальними ознаками корисливі злочини, які пов'язані з обертанням чужого майна, мають і відмітні ознаки: вони відрізняються один від одного за способом їх вчинення, тобто прийомами, методами, які використовує винний для досягнення злочинної мети збагачення за рахунок чужого майна. Саме за способом вчинення цих злочинів КК виділяє: крадіжку; грабіж; розбій; вимагання; шахрайство; привласнення, розтрату майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем.

Вивчаючи такі злочини, як крадіжка (ст. 185 КК), шахрайство (ст. 190 КК), привласнення чи розтрата (ст. 191 КК), слід мати на увазі, що ці злочини треба відрізнити від однойменних адміністративних правопорушень, передбачених ст. 51 Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі — КУпАП). Законом України від 4 червня 2009 р. до ст. 51 КУпАП внесено зміни, відповідно до яких викрадення чужого майна вважається дрібним, якщо вартість такого майна на момент вчинення правопорушення не перевищувала 0,2 нео-податкованого мінімуму доходів громадян^[1].

Крадіжка (ст. 185 КК). Частина 1 ст. 185 КК визначає крадіжку як таємне викрадення чужого майна.

Об'єктивна сторона крадіжки виявляється в дії: таємному неза-конному, безоплатному, поза волю власника викраденні чужого майна.

Таємне викрадення означає, що майно вилучається непомітно для ін-ших: за відсутності власника чи інших осіб або в їх присутності, але за умови, що потерпілий або інші особи не здатні усвідомлювати факт викрадення (наприклад, на очах у людей, які відпочивають на пляжі і не усвідомлюють, що винний викрадає чужі речі; у присутності мало-літніх тощо). Таємним вважається і викрадення в присутності осіб, які усвідомлюють, що вчинюється крадіжка, але суб'єкт знає, що ці особи не будуть йому перешкоджати: він певнений у їх мовчазній згоді, не-втручанні (наприклад, крадіжка продуктів на м' ясокомбінаті в при-сутності інших працівників).

Із суб'єктивної сторони крадіжка передбачає прямий умисел, при якому винний усвідомлює, що вилучає чуже майно таємно. І це психічне ставлення винного має вирішальне значення для кваліфікації вчиненого як крадіжки. Тому навіть якщо злочинець помиляється, вважаючи свої дії непомітними, а за ним фактично хтось спостерігає і усвідомлює, що ці дії є незаконними, все вчинене залишається крадіжкою.

Закінченою крадіжка визнається з моменту вилучення майна і отримання винним можливості хоча б початкового розпорядження вилученим (сховати, передати, викинути тощо).

Частина 2 ст. 185 КК встановлює відповідальність за крадіжку, вчинену повторно або за попередньою змовою групою осіб. Відповідно до примітки 1 до ст. 185 КК повторною визнається крадіжка, вчинена особою, яка раніше вчинила не лише крадіжку, а й будь-який із злочинів, передбачених статтями 185, 186, 189-191 або статтями 187 і 262 КК (повторність однорідних злочинів), незалежно від того, чи була особа судима за раніше вчинений злочин, чи ні. Важливо лише мати на увазі загальне положення, що належить до поняття повторності (ст. 32 КК): повторність крадіжки виключається, якщо за раніше вчинену крадіжку (або інший злочин, вказаний у примітці) особу було звільнено від кримінальної відповідальності або якщо судимість за цей злочин було погашено чи знято.

Повторну крадіжку слід відрізнити від продовжуваної крадіжки, при якій вчиняється одна крадіжка, але кількома тотожними діями, об'єднаними єдиною метою (наприклад, крадіжка із заводу велосипеда окремими деталями).

Якщо крадіжка вчиняється після крадіжки, то вчинене кваліфікується за ч. 2 ст. 185 КК.

У разі вчинення крадіжки після інших, вказаних у статтях 186, 187, 189-191 і 262 КК однорідних злочинів, необхідна кваліфікація вчиненого за сукупністю: за ч. 2 ст. 185 КК і відповідною статтею, що передбачає відповідальність за ці злочини, наприклад, ч. 1 ст. 187 та ч. 2 ст. 185 КК.

Крадіжка, вчинена за попередньою змовою групою осіб, передбачає вчинення її спільно декількома суб'єктами (двома і більше), які заздалегідь, тобто до початку вчинення крадіжки, домовилися про спільне її вчинення (ч. 2 ст. 28 КК). При цьому не має значення, яку конкретно роль виконував кожний з них при вчиненні крадіжки.

У частині 3 ст. 185 КК встановлена відповідальність за крадіжку, поєднану з проникненням у житло, інше приміщення чи сховище або таку, що завдала значної шкоди потерпілому.

Аналіз першої ознаки вимагає з'ясування, по-перше, понять «житло», «інше приміщення», «сховище»; по-друге, поняття «проникнення».

Житло — це приміщення, призначене для постійного або тимчасового проживання людей (будинок, квартира, дача, номер у готелі тощо). До житла прирівнюються і його складові частини, де може зберігатися майно (балкон, льох тощо), за винятком господарських приміщень, не пов'язаних безпосередньо з житлом (гараж, сарай тощо). Приміщення — це різного роду споруди, будови, в яких постійно або тимчасово знаходиться майно. Це може бути магазин, база, промислове підприємство, музей тощо. Інше сховище — це широке поняття — будь-яка споруда для постійного або тимчасового зберігання майна (контейнер, фургон, дільниця території, що охороняється, тощо). Під проникненням у житло, інше приміщення чи сховище розуміється не-законне вторгнення до них у будь-який спосіб: із застосуванням засобів подолання перешкод або без їх використання. Однак обов'язковою його ознакою є незаконність — з метою крадіжки. Якщо особа увійшла до приміщення, житло не з метою крадіжки, але потім викрала майно, то ознака, що розглядається, відсутня. Так, наприклад, І. прийшов у гуртожиток до своєї знайомої, але її в кімнаті не було. І. пішов шукати її в інших кімнатах. Побачивши в одній з порожніх кімнат, що на столі лежав гаманець, І. викрав його. У цьому випадку відсутня крадіжка з проникненням у житло.

Для проникнення не має значення, чи проник винний сам (фізично) у житло, приміщення або використав знаряддя, якими, наприклад, через відкриту квартиру вилучав майно.

Якщо з метою проникнення застосовується насильство (наприклад, щодо охоронця, господаря квартири та ін.), то залежно від характеру насильства усе вчинене має кваліфікуватися як грабіж або розбій.

Крадіжка, що завдала значної шкоди потерпілому, визначається за сукупності двох умов: матеріального становища потерпілого та розміру збитку на суму від ста до двохсот п'ятдесяти неоподаткованих мінімумів доходів громадян (примітка 2 до ст. 185 КК). Тому, якщо спричинена шкода відповідає розміру від ста до двохсот п'ятдесяти неоподаткованих мінімумів доходів громадян, але матеріальне становище потерпілого таке, що для нього ця шкода не є значною, крадіжка не може визнаватися такою, що спричинила значну шкоду. Втім не буде такої крадіжки і в тому разі, якщо розмір шкоди є нижчим за сто неоподаткованих мінімумів доходів громадян^[2], незалежно від матеріального становища потерпілого. Матеріальне становище потерпілого встановлюється в кожному конкретному випадку на підставі оцінки заробітної плати, інших доходів, кількості членів сім'ї, наявності дітей або хворих тощо.

Частини 4 і 5 ст. 185 КК передбачають відповідальність за крадіжку, вчинену у великому і особливо великому розмірі. Крадіжка, вчинена у великому розмірі, має місце при вчиненні її однією особою чи групою осіб на суму, яка в двісті п'ятдесят і більше разів перевищує неоподаткований мінімум доходів громадян, а в особливо великих розмірах — на суму, яка в шістьсот і більше разів перевищує цей мінімум доходів на момент вчинення злочинів (примітки 3 і 4 до ст. 185 КК).

Крім того, ч. 5 ст. 185 КК передбачає відповідальність за крадіжку, вчинену організованою групою, ознаки якої передбачені у ч. 2 ст. 28 КК.

Грабіж (ст. 186 КК) з об'єктивної сторони виражається у відкритому викраденні чужого майна, тобто вилученні його в присутності власника або інших осіб, які усвідомлюють те, що вчинюється злочин. При цьому винний також усвідомлює, що його дії помічені, але ігнорує це. Якщо винний помиляється і вважає, що його помітили, а фактично його дії не були помічені, він відповідає за грабіж; якщо ж ситуація інша — особа вважає, що її ніхто не бачить, але насправді за нею стежать, то вчинене вважається крадіжкою. Грабіж матиме місце і в тому випадку, якщо викрадення, почате таємно, переросло у відкрите (наприклад, при вчиненні винним крадіжки несподівано з'явився охоронець, але винний ігнорує це і, схопивши викрадене, тікає).

Грабіж, як і крадіжка, вважається закінченим з моменту вилучення майна і отримання можливості розпорядитися ним як своїм.

Частина 2 ст. 186 КК передбачає відповідальність за грабіж, поєднаний з насильством, яке не є небезпечним для життя чи здоров'я потерпілого, або з погрозою застосування такого насильства. Під таким насильством розуміється як фізичне насильство — обмеження волі потерпілого або інших осіб (зв'язування, замкнення в певному приміщенні), нанесення ударів, побоїв, запліднення легкого тілесного ушкодження, що не спричинило короточасного розладу здоров'я або незначної втрати працездатності, так і психічне насильство — погроза застосувати вказане фізичне насильство. Такий грабіж має додатковий безпосередній об'єкт — свободу і тілесну недоторканність особи.

Насильство при грабежі у більшості випадків застосовується з метою вилучити майно, а тому передувє вилученню. Але насильство може застосовуватися і для утримання вже вилученого майна, тобто слідувати за вилученням (наприклад, винний, скориставшись тим, що продавець магазину пішов у підсобне приміщення, з прилавка викрав річ. Продавець, помітивши це, намагався її відібрати, але винний, утримуючи річ, наніс кілька ударів продавцю і з викраденим зник). Якщо ж насильство застосовується тільки з метою уникнути затримання, то грабежу, поєднаного з насильством, не буде (наприклад, винний кинув відкрито викрадену річ і, тікаючи, застосовує насильство щодо особи, яка намагається його затримати).

Від грабежу, поєднаного з насильством, слід відрізнати так званий грабіж-ривок, при якому винний застосовує певні зусилля, щоб відібрати у потерпілого річ, предмет (наприклад, вирвав з рук сумку, зірвав з голови шапку тощо). У цих випадках насильство до потерпілого не застосовується, тому грабіж-ривок кваліфікується за ч. 1 ст. 186 КК.

Усі інші кваліфікуючі ознаки грабежу: повторність, за попередньою змовою групою осіб, з проникненням у житло, інше приміщення, завдання значної шкоди потерпілому, а також грабіж у великих і особливо великих розмірах або організованою групою (частини 2-5 ст. 186 КК) аналогічні тим, які проаналізовано щодо крадіжки.

Розбій (ст. 187 КК) є найбільш небезпечним злочином проти власності. Його обов'язковим додатковим об'єктом виступають життя і здоров'я потерпілих.

Об'єктивна сторона розбою полягає в нападі з метою заволодіння чужим майном, поєднаному із насильством, небезпечним для життя чи здоров'я особи, яка зазнала нападу, або з погрозою застосування такого насильства. Насильство має реальний характер: здатне придушити волю потерпілого і примусити його передати майно винному.

Під фізичним насильством, небезпечним для життя чи здоров'я, розуміється легке тілесне ушкодження, що спричинило короточасний розлад здоров'я або незначну втрату працездатності, середньої тяжкості, тяжке тілесне ушкодження, замах на вбивство, вбивство. Однак слід зазначити, що замах на вбивство і вбивство, що супроводили розбій, не охоплюються цим складом і вимагають додаткової кваліфікації за відповідним пунктом ч. 2 ст. 115 КК.

До насильства як обов'язкової ознаки розбою належить і насильство, небезпечне для життя в момент заповідання. Специфіка його полягає в тому, що реальна небезпека для життя існує для потерпілого лише в момент застосування насильства, фактично воно не призводить до настання смерті. Наприклад, стиснення шиї, застосування електро-струму, скидання з висоти тощо. Фізичне насильство може бути як відкритим, так і таємним (нанесення удару потерпілому, який спав).

Психічне насильство — це погроза заповідати вказане фізичне насильство або погроза вбивством. Додаткової кваліфікації за ст. 129 КК тут не потрібно.

Насильство при розбій є способом заволодіння майном і, як правило, передує йому. Однак воно може застосовуватися і після заволодіння майном для його утримання. Насильство, небезпечне для життя чи здоров'я, застосоване винним з метою уникнути затримання, вимагає самостійної кваліфікації за сукупністю з крадіжкою чи грабежем.

Тривалий час спірним у судовій практиці було питання про можливість віднесення до насильства, небезпечного для життя чи здоров'я, давання потерпілому з метою вилучення в нього майна наркотичних, психотропних речовин, що призвели до його несвідомого стану. Пленум Верховного Суду України визнав, що якщо такі засоби були застосовані без згоди потерпілого (всупереч його волі) і містили в собі небезпеку для його життя чи здоров'я, про що знав винний, то такі дії кваліфікуються як розбій⁹⁵.

Розбій належить до усунених складів злочинів, тому він вважається закінченим з моменту нападу, тобто з моменту застосування насильства, незалежно від того, вдалося винному заволодіти майном чи ні.

Кваліфікуючими ознаками розбою є: вчинення його за попередньою змовою групою осіб або особою, яка раніше вчинила розбій або бандитизм (ч. 2 ст. 187 КК); поєднання розбою з проникненням у житло, інше приміщення чи сховище (ч. 3 ст. 187 КК); спрямування розбою на заволодіння майном у великих чи особливо великих розмірах або вчинення його організованою групою, або поєднання із заповіданням тяжких тілесних ушкоджень (ч. 4 ст. 187 КК). Ці ознаки аналогічні тим, які розкриті при аналізі крадіжки, за винятком двох. Це розбій, вчинений особою, яка раніше вчинила розбій або бандитизм, і розбій, поєднаний із заповіданням тяжких тілесних ушкоджень.

Розбій вважається повторним лише тоді, коли йому передувало розбій або бандитизм. Вчинення раніше крадіжки, грабежу чи інших корисливих злочинів, пов'язаних із обертанням чужого майна, повторності розбою не утворюють.

Розділ VII Злочини проти власності

Заподіяння в процесі розбою тяжких тілесних ушкоджень охоплюється ч. 4 ст. 187 КК і додаткової кваліфікації за ст. 121 КК не потребує, навіть якщо вони спричинили смерть потерпілого.

Вимагання (ст. 189 КК) має своїм безпосереднім додатковим об'єктом відносини у сфері охорони безпеки життя, здоров'я, честі, гідності, особистої недоторканності потерпілих.

Предметом вимагання є не тільки майно, а й право на майно, а також дії майнового характеру. Право на майно — це документ, що дозволяє отримати у власність майно (приміром, заповіт на квартиру, договір дарування машини, боргова розписка тощо).

Дії майнового характеру — це, наприклад, вимога підвищити на посаді, видати безкоштовну путівку на курорт тощо.

Об'єктивна сторона вимагання виражається у вимозі передачі чужого майна чи права на майно або вчинення будь-яких дій майнового характеру, поєднаній з погрозою насильства щодо потерпілого чи його близьких родичів, обмеження прав, свобод або законних інтересів цих осіб, пошкодження чи знищення їхнього майна або майна, що перебуває в їхньому віданні чи під охороною, або розголошення відомостей, які потерпілий чи його близькі родичі бажать зберегти в таємниці.

Таким чином, діяння виражається в активній поведінці та може виявлятися в незаконній вимозі: а) майна; б) права на майно; в) вчинення будь-яких дій майнового характеру, на які винний не має права.

Потерпілими можуть бути: власник; особа, якій майно ввірене на законній підставі; близькі родичі цих осіб (батьки, діти, бабуся, дідусь, сестри, брати).

Спосіб вимагання — це погроза заподіяння шкоди потерпілому або його близьким родичам, зміст якої може бути різним. Це не тільки погроза насильством, хоча вона зустрічається найчастіше, а й обмеженням прав, свобод або законних інтересів вказаних осіб, пошкодженням чи знищенням їхнього майна або майна, що перебуває в їхньому віданні чи під охороною, або розголошенням відомостей, які потерпілий чи його близькі родичі бажать зберегти в таємниці (наприклад, розголошити дані про усиновлення потерпілим дитини, про наявність захворювання, про інтимне життя, про злочинну діяльність тощо). Ці відомості можуть бути дійсними або вигаданими, ганебними тощо. Погроза може бути виражена усно, письмово, за допомогою жестів, демонстрації зброї тощо. У будь-якому разі важливо встановити, що винний, застосовуючи погрозу, прагне того, щоб у потерпілого склалися переконання про реальність, дійсність реалізації цієї погрози, якщо він не виконає пред'явленої вимоги. Тому навіть у разі, якщо винний і не думає розголошувати відомості або погрожував непридатною зброєю чи її макетом, а потерпілий сприймав таку погрозу як реальну, — вчинене є вимаганням.

При вимаганні суб'єкт злочину вимагає передати майно в майбутньому (завтра, через тиждень). При цьому сама погроза також звернена в майбутнє: вона буде реалізована лише після того, як вимогу не буде виконано. У потерпілого є час прийняти рішення — виконувати чи не виконувати цю вимогу.

Розділ VII Злочини проти власності

Вимагання вважається закінченим з моменту пред'явлення вимог, тобто з моменту погрози. Якщо винний при відомій потерпілому від виконання вимоги з помсти реалізував свою погрозу і умисно заподіяв потерпілому або його близьким родичам шкоду, необхідна кваліфікація за сукупністю певної частини ст. 189 і відповідної статті Особливої частини КК, яка передбачає відповідальність за фактично спричинену шкоду (наприклад, ст. 122 або ст. 194 КК).

Частина 2 ст. 189 КК передбачає відповідальність за вимагання, вчинене повторно, або за попередньою змовою групою осіб, або службовою особою з використанням свого службового становища, або з погрозою вбивства чи заподіяння тяжких тілесних ушкоджень, або з пошкодженням чи знищенням майна, або таке, що завдало значної шкоди потерпілому. У частині 3 кваліфікованим визнається вимагання, посядане з насильством, небезпечним для життя чи здоров'я особи, або таке, що завдало майнової шкоди у великих розмірах, а в ч. 4 — вимагання, що завдало майнової шкоди в особливо великих розмірах або вчинене організованою групою, або посядане із заподіянням тяжкого тілесного ушкодження.

Такі кваліфікуючі ознаки, як повторність, вчинення вимагання за попередньою змовою групою осіб, завдання значної шкоди або майнової шкоди у великих або в особливо великих розмірах, вчинення вимагання організованою групою або з погрозою вбивства або спричинення тяжких тілесних ушкоджень (тобто погроза насильством, небезпечним для життя чи здоров'я), за своїм змістом аналогічні таким же ознакам крадіжки і розбою, розглянутим раніше.

Кваліфікуючі ознаки, специфічними для вимагання, є: вчинення вимагання службовою особою з використанням свого службового становища; вимагання, пов'язане з пошкодженням чи знищенням майна (ч. 2 ст. 189 КК); з насильством, небезпечним для життя чи здоров'я особи (ч. 3 ст. 189 КК), а також посядане із заподіянням тяжкого тілесного ушкодження (ч. 4 ст. 189 КК). У всіх цих випадках загалом є те, що вимагання пов'язане з реальним завданням шкоди потерпілому: вимога передати майно, право на майно, вчинити дії майнового характеру в майбутньому підкріплюється негайним, у момент вимоги, фактичним насильством, або пошкодженням чи знищенням майна. Ці дії відіграють роль залякування, попередження про серйозність вимоги, реальну можливість виконання погрози, якщо вимогу не буде виконано. Вказане насильство охоплюється складом вимагання і не потребує додаткової кваліфікації.

Аналіз об'єктивних і суб'єктивних ознак вимагання й особливо його кваліфікованих видів свідчить, що воно дуже схоже зі складами насильницького грабежу (ч. 2 ст. 186 КК) та розбою (ст. 187 КК), і тому для виключення помилок у кваліфікації, слід виділяти ті ознаки, за якими ці злочини відрізняються: 1) при вимаганні винний погрожує застосуванням насильства, пошкодженням або знищенням майна, розголошенням відомостей, а при насильницькому грабежі і розбої має місце тільки погроза насильством; 2) при вимаганні винний погрожує застосувати насильство і вчинити інші дії в майбутньому, якщо не будуть виконані вимоги, а при насильницькому грабежі і розбої — негайно; 3) при вимаганні вимога стосується не тільки передачі майна, а й прав на майно або вчинення дій майнового характеру, а при грабежі і розбої — тільки майна; 4) при вимаганні погроза завдання шкоди існує не тільки для потерпілого, а і його близьких родичів, а при грабежі і розбої — для особи, яка зазнала напад (насильства); 5) реальне застосування насильства при вимаганні має за мету підірвання вимоги, залякування потерпілого, а при грабежі і розбої — воно є способом вимоги негайної передачі майна.

Шахрайство (ст. 190 КК). Предметом шахрайства є не тільки майно, а й право на майно.

Об'єктивна сторона цього злочину виражається у заволодінні чужим майном або придбанні права на майно шляхом обману чи зловживання довірою.

Обман — це повідомлення неправдивих відомостей або замовчування відомостей, які мають бути повідомлені, з метою заволодіння чужим майном або придбання права на майно. Він може виражатися в усній, письмовій формі, у використанні підроблених документів.

Розділ VII Злочини проти власності

Зловживання довірою — це вид обману, що полягає у використанні винним довірливих відносин з власником або іншою особою, заснованих на родинних, службових відносинах, знайомстві, інших цивільно-правових відносинах.

Особливості шахрайства полягають у тому, що потерпілий, будучи введеним в оману, зовні добровільно передає винному майно або право на майно. Тому обман або зловживання довірою за часом передують передачі майна або права на майно і викликають у потерпілого усвідомлення правомірності такої передачі. Наприклад, винний за фальшивим документом отримує грошовий переказ. Таким чином, обман чи зловживання довірою виступають як спосіб зовні законного, за згодою потерпілого, отримання майна або придбання права на майно.

Якщо обман або зловживання довірою були лише способом отримання доступу до майна, а вилучення відбувалося таємно чи відкрито, то склад шахрайства відсутній. Винний має відповідати за крадіжку або грабж (наприклад, особа під виглядом телефонного майстра, пред'явивши підроблене посвідчення, проникає до квартири, а потім непомітно викрадає зі столу золоту обручку. У цьому випадку він має відповідати за крадіжку і використання підробленого документа).

Закінченням шахрайства вважається з моменту заволодіння майном або придбання права на майно. Обман, що не призвів до заволодіння майном, визнається незакінченим шахрайством. Так, якщо винний підробив документ для заволодіння чужим майном, але був затриманий, вчинене буде готуванням до шахрайства; якщо ж він був затриманий при пред'явленні такого документа з метою заволодіння майном, то це буде замахом на шахрайство.

Частина 2 ст. 190 КК передбачає відповідальність за шахрайство, вчинене повторно, або за попередньою змовою групою осіб, або таке, що завдало значної шкоди потерпілому; ч. 3 — за шахрайство, вчинене у великих розмірах, або шляхом незаконних операцій з використанням електронно-обчислювальної техніки; ч. 4 — за вчинене в особливо великих розмірах або організованою групою.

Специфічною кваліфікуючою ознакою шахрайства, таким чином, є спосіб обману: шляхом незаконних операцій з використанням електронно-обчислювальної техніки. Небезпечність такого шахрайства полягає у тому, що ця техніка значно полегшує вчинення шахрайства, дозволяє заволодіти значними коштами, завдаючи непоправної шкоди власникам. Усі інші ознаки тотожні за своїм змістом тим, що були викладені при аналізі крадіжки.

Привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем (ст. 191 КК). Цей злочин характеризується особливим відношенням винного до майна, яким він заволодіває. Особа в цих випадках не є сторонньою для майна: воно їй вірене, перебуває в її віданні, або особа внаслідок службового становища має певні повноваження щодо цього майна. Юридичною підставою для такого відношення винного до майна є цивільно-правові відносини, договірні відносини, спеціальне доручення, службові повноваження. Інакше кажучи, суб'єкт злочину на законній підставі здійснює повноваження щодо майна. Суб'єкт привласнення і розтрата може бути як приватною особою — експедитором, комерсантиком, водієм приватної машини, агентом з нерухомості тощо (ч. 1 ст. 191 КК), так і службовою особою (ч. 2 ст. 191 КК).

Привласнення — це незаконне безоплатне утримання майна, віреного винному, або майна, яке перебуває в його віданні на законній підставі. Утримання як спосіб привласнення полягає у невиконанні вимог повернути майно у певний строк і встановленні володіння ним як власним. Тому час невиконання вимоги про повернення свідчить про закінчення привласнення. Розтрата — це незаконне безоплатне відчуження, використання, витрачення майна, яке було вірене винному чи перебувало в його віданні (продаж, дарування, споживання, передача іншим особам тощо).

Як правило, розтрата слідує за привласненням, є наступним після привласнення етапом злочину. Але розтрата може бути і не пов'язаною з привласненням. Наприклад, коли комерсантиком незаконно, з корисливою метою передає майно третім особам.

Розділ VII Злочини проти власності

Розтрата вважається закінченою з моменту відчуження, витрачення майна. На відміну від приласання, при розтраті на момент пред'явлення вимоги про повернення ввірене майно у винного відсутнє.

Частина 2 ст. 191 КК передбачає, крім того, відповідальність за заволодіння чужим майном шляхом зловживання службовою особою своїм службовим становищем за умови, що майно, яким винний заволодає, не ввірене йому, не перебуває в його безпосередньому віданні, але внаслідок службового становища суб'єкт злочину має право оперативного управління цим майном.

Зловживання службовим становищем як спосіб заволодіння майном означає, що особа порушує свої повноваження і використовує організації-розпорядчі або адміністративно-господарчі функції для незаконного і безоплатного обертання чужого майна: незаконно дає вказівку матеріально відповідальній особі, підлегалій їй, про видану майна; отримує майно за фіктивними документами тощо. Наприклад, службова особа, зловживаючи своїм службовим становищем, незаконно отримує премії, надбавки до зарплати. Закінченим цей злочин визнається з моменту незаконного, безоплатного заволодіння майном.

Кваліфікуючими ознаками цього злочину є: вчинення його повторно або за попередньою змовою групою осіб (ч. 3 ст. 191 КК); у великих розмірах (ч. 4 ст. 191 КК); в особливо великих розмірах або організованою групою (ч. 5 ст. 191 КК). Усі ці ознаки аналогічні тим, які були розглянуті при аналізі крадіжки.

---

§ 3. Корисливі злочини проти власності, не пов'язані з обертанням чужого майна на свою користь або на користь інших осіб

Залюднення майнової шкоди шляхом обману або зловживання довірою (ст. 192 КК). Безпосередній об'єкт цього злочину — відносини власності в галузі використання майна, що належить власнику, а також відносини, які випливають із різного роду договорів і зобов'язань, унаслідок яких власник мав би реально одержати дохід, — відносини з формування фондів власності.

Предмет злочину — чуже майно, що незаконно використовується всупереч інтересам власника, а також грошові суми (кошти), які мали б надійти в розпорядження власника на підставі тих або інших зобов'язань, договорів, правових приписів тощо, — недержаний дохід (упущена вигода).

Розділ VII Злочини проти власності

Об'єктивна сторона цього злочину характеризується відсутністю ознак шахрайства (ст. 190 КК). Тут особа, яка вдається до обману або зловживання довірою, не заволодіває чужим майном, не обрtaє його на свою або інших осіб користь, не набуває права на таке майно. Власник не позбавляється реально належного йому майна, воно не вибуває з його фонду. Заподіяння майнової шкоди може виявлятися в таких формах: 1) незаконному використанні чужого майна; 2) ухиленні від сплати обов'язкових платежів; 3) обертанні на власну користь грошових коштів, які на підставі тих або інших договорів і зобов'язань мають надійти до фонду власності і на користь власника.

I. Незаконне використання чужого майна являє собою протиправне безплатне використання чужого майна всупереч інтересам власника для отримання майнових вигод. Майно, що належить власнику, незаконно використовується винним для виконання різного роду робіт в інтересах окремих громадян або організацій, від яких він отримує винагороди (наживи), тобто той дохід, котрий повинен був поступити власнику майна і таким чином протиправно збагачується (так звані «лаві роботи»). Судовій практиці відомі випадки незаконного використання різних знарядь виробництва: транспортних засобів (автотранспорт, залізничний і повітряний транспорт), будівельних машин і механізмів (трактори, автокрани, скрепери, грейдери, бульдозери, екскаватори) та ін. Тут винний, який перебуває в договірних відносинах із власником майна, зловживає наданою довірою (виходить за межі наданих йому повноважень), використовує майно всупереч приписам і інтересам власника для особистого незаконного збагачення (зловживання довірою). При цьому завжди порушується одна з важливих правомочностей власника — право користування належним йому на праві власності майном.

II. Ухилення від сплати обов'язкових платежів полягає в тому, що суб'єкт шляхом обману не передає державі, організації або громадянину своє особисте майно — обов'язкові платежі, які він з тих чи інших юридичних підстав зобов'язаний був передати власнику. Це може випливати, наприклад, із законів (сплата різних обов'язкових платежів), із цивільно-правових договорів про надання громадянам у користування майна і полягає в обов'язку здійснити (виплатити) платежі за комунальні послуги, користування електроенергією, газом, транспортом тощо (наприклад, використання піддроблених документів щодо наявності на боці особи тих чи інших пільг, за якими вона звільняється частково або в повному обсязі від обов'язку сплатити платежі за отримані комунальні чи інші послуги); або з вчинених на користь винного тих або інших послуг немайнового характеру — ухилення від сплати мита за посвідчення нотаріальними конторами договорів, довіреностей тощо. Цю форму заподіяння майнової шкоди слід відрізнити від злочину, передбаченого ст. 212 КК, — ухилення від сплати податків, зборів, інших обов'язкових платежів. В останньому випадку злочин також вчиняється (або може вчинитися) шляхом обману. Однак тут особа ухиляється від сплати спеціальних видів платежів — податків, зборів, інших обов'язкових платежів, що входять до системи оподаткування, за умови, що ці діяння призвели до фактичного ненадходження до бюджетів чи державних цільових фондів коштів у значних розмірах (які в тисячу і більше разів перевищують установлений законодавством неоподатковуваний мінімум доходів громадян) і передбачені як злочин у сфері господарської діяльності. У даному випадку повинна застосовуватися ст. 212 КК.

III Обертання на власну користь платежів, які мали б надійти власнику від окремих громадян або організацій, характеризується тим, що обов'язкові платежі, які мали б надійти у володіння власника майна за наданим йому майнові послуги організаціям або громадянам, винний протиправно обрtaє на свою користь. Такі суспільно небезпечні діяння вчинюються шляхом обману або зловживання довірою особою, наділеною повноваженнями використання або контролю за використанням майна, що надається громадянам або організаціям за відповідну оплату у вигляді транспортних, комунальних, видовищних і подібних до них послуг. Ці особи, порушуючи свої обов'язки, протиправно привласнюють платежі, що мають надходити до фонду власника (провезення провідником залізничного транспорту, водием автобуса пасажирів, які не сплатили вартості проїзної квитка, з одержанням від них оплати вартості проїзду; надання можливості окремим особам користуватися без відповідної оплати видовищними послугами (концерти, театр, інші заходи) з отриманням за це від вказаних осіб вартості наданих послуг тощо). Проте, якщо на цю особу власником покладений обов'язок одержання платежів від громадян або організацій за надані їм послуги (кондуктор, касир, бухгалтер), вчинене має розглядатися як привласнення чужого майна (ст. 191 КК), оскільки за моменту отримання вказаними особами цих платежів вони вже визнаються такими, що надійшли і знаходяться у фондах власності власника майна.

Способами заподіяння майнової шкоди, як і при шахрайстві, є обман або зловживання довірою (ст. 190 КК). Однак у злочині, що розглядається, обман в відмінні від шахрайства виступає не як спосіб заволодіння чужим майном або правом на нього, а як спосіб незаконного користування таким майном чи ухилення від сплати обов'язкових платежів або обертання на свою користь платежів, які мали б надійти власнику від окремих громадян або організацій за надані їм послуги майнового або немайнового характеру і при цьому ще не надійшли до фонду власника. Зловживання довірою виступає, як правило, у вигляді способу незаконного використання чужого майна. Якщо обман при заподіянні майнової шкоди був пов'язаний з використанням піддроблених документів або їх підделкою, вчинене слід кваліфікувати за сукупністю злочинів — за статтями 192 і 358 КК.

У злочині, що розглядається, обов'язковою ознакою об'єктивної сторони є суспільно небезпечний наслідок, що, як і при шахрайстві, виявляється в майновій шкоді. Але при шахрайстві майнова шкода полягає в позбавленні власника (потерпілого) належного йому майна внаслідок протиправного заволодіння ним і обертання його винним на свою або інших осіб користь. При заподіянні ж майнової шкоди заволодіння чужим майном або придбання права на майно відсутні. Залежно від форми вчинення даного злочину в одних випадках (при незаконному використанні чужого майна) вона полягає у вартості використаного або спожитого майна (газ, електроенергія, паливно-мастильні матеріали, інші майнові витрати), або в розмірі платежів, що мали б надійти, але не надійшли внаслідок обману або зловживання довірою до фонду власника.

Розділ VII Злочини проти власності

Майнова шкода відповідно до ч. 1 ст. 192 КК має бути значною, тобто у п'ятдесят і більше разів перевищувати неоподатковуваний мінімум доходів громадян (примітка до ст. 192 КК). Від майнової шкоди як наслідку складу, що розглядається, слід відрізнити незаконну наживу (збагачення), отриману виним. Нажива може бути однаковою, більшою або меншою порівняно із заподіяною шкодою і не впливає на кваліфікацію вчиненого. Розмір наживи при призначенні покарання враховується судом при оцінці суспільної небезпеки вчиненого.

Злочин вважається закінченим з моменту настання суспільно не-безпечних наслідків — заподіяння значної майнової шкоди.

Суб'єктивна сторона злочину характеризується прямим умислом, що поєднаний з корисливими мотивом і метою.

Суб'єкт злочину — будь-яка особа, яка не є службовою. Такі самі дії службової особи слід кваліфікувати за ст. 364 КК — зловживання владою або службовим становищем (примітка до ст. 364 КК).

Частина 2 ст. 192 КК передбачає відповідальність за ті ж дії, вчинені за попередньою змовою групою осіб (ч. 2 ст. 28 КК), або такі, що заподіяли майнову шкоду у великих розмірах, тобто таку, яка у сто і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян (примітка до ст. 192 КК).

Викрадення електричної або теплової енергії шляхом її самої вільного використання (ст. 188¹ ККУ). Безпосередній об'єкт цього злочину — відносна власність в галузі використання електричної або теплової енергії. Довідковим безпосереднім об'єктом є відносна, пов'язана із забезпеченням електроенергією та тепловою енергією споживачів.

Предмет злочину — електрична або теплова енергія, що самої вільно використовується суб'єктом злочину. Електрична енергія — це різновид енергії, пов'язаний з використанням електричного струму, який передається від джерела електроенергії до споживача по електричній мережі. Призначенням електричної енергії є перетворення не її у теплоту чи механічну енергію шляхом застосування теплових, електричних чи інших пристроїв і приборів.

Теплова енергія — це гарна вода і пар, що виробляється паровими або атомними електростанціями, геотермальними, геотермальними та іншими нетрадиційними джерелами, котельнями, теплопостачальними установками. Теплова енергія передається від джерела до споживача через теплові мережі, тобто систему теплопроводів (трубопроводів).

Загальним і протиправним актом вказанню вказанню енергії¹ ч. 1 ст. 188¹ ККУ вказує на те, що енергія, яку вилучено з мережі електроенергії або теплової енергії, є самої вільно використовується суб'єктом злочину.

Об'єктом злочину є відносна власність на електричну або теплову енергію, що вилучена з мережі електроенергії або теплової енергії.

Крім того, об'єктом злочину є відносна власність на електричну або теплову енергію, яку вилучено з мережі електроенергії або теплової енергії.

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

